

تأثیر شیوه های فرزند پروری در پرورش خلاقیت

زهرا علاء الدینی
دبستان کنی اسلامی
منطقه چهار آموزش و پرورش شهر تهران

استبدادی

خانواده هایی که در آن ها والدین از قدرت خود بسیار زیاد استفاده می کنند، شیوه فرزند پروری استبدادی را مدنظر دارند. نمایش قدرت، اولین عاملی است که این شیوه را از شیوه های دیگر جدا می کند. این گونه والدین، خواستار اطاعت محض فرزند هستند، بدون این که به خواسته و استدلالش توجه کنند. والدین توقعات زیادی دارند، پاسخ گوی نیازهای کودکان نیز نیستند و در عین حال، از بیشترین سطح کنترل، قدرت و تنبیه استفاده می کنند. برای مثال در چنین خانواده هایی، والدین مصمم اند فرزندانشان در همان رشته ای که مدنظر آنان است، تحصیل کنند، بدون این که به استعداد و علاقه های فرزندان توجهی شود.

شیوه های فرزند پروری به نوع رفتار والدین گفته می شود و به صفات و ویژگی فرزندان مرتبط است. هم چنین، درجه ای از مسئولیت پذیری والدین را نشان می دهد که بر خلق و خوی آن ها نیز مبتنی است.

خانواده اولین نهاد اجتماعی است که کودک در آن چشم باز می کند. در خانواده نیازهای جسمانی و عاطفی او برآورده می شوند و بسیاری از مهارت های اجتماعی و شناختی را کسب می کند. حتی طرز فکر، منش و رشد شخصیت کودک، از رفتار و شیوه هایی متأثر است که والدین اعمال می کنند. حال سؤال این است که این رفتار از چه طریقی یا با چه شیوه تربیتی، از والدین به فرزند منتقل می شود؟ در پاسخ می توان گفت، شیوه های فرزند پروری همان کلید تربیتی است که والدین در مورد فرزندانشان به کار می برند و از همان ابتدای تولد، در شکل دهی رفتار، منش و شخصیت کودک تأثیر گذار است.

در واقع، شیوه های فرزند پروری به نوع رفتار والدین گفته می شود و به صفات و ویژگی فرزندان مرتبط است. هم چنین، درجه ای از مسئولیت پذیری والدین را نشان می دهد که بر خلق و خوی آن ها نیز مبتنی است و گستره ای از رفتارهای حمایتی، راهنمایی و هدایت، نظم و انضباط، تغذیه، محبت کردن، پذیرش کودک و دیگر تعاملات بین والدین و فرزند را در بر می گیرد. دینا باوم ریند، از اولین کسانی است که به بررسی محیط خانه و رفتار والدین با فرزندان که همان شیوه های فرزند پروری است، پرداخت. او سه نوع شیوه فرزند پروری را مشخص کرده است: دموکراتیک، استبدادی و آسان گیر که در این جا به اختصار به شرح آن ها می پردازیم.

شیوه دموکراتیک

در خانواده هایی که شیوه فرزند پروری دموکراتیک را به کار می برند، گرمی و صمیمیت در محیط خانه حاکم است. افراد خانواده درباره بسیاری از مسایل زندگی به گفت و گو، مشارکت و تبادل نظر می پردازند. در عین حال، محدودیت ها، قوانین و مقررات واضح و روشن هستند. در این خانواده ها، به استقلال فکری کودک اهمیت می دهند و به اقتضای سن، حق انتخاب در مسایل اش را به او می دهند. هنگامی که اشتباه یا خطایی می کند، به جای سرزنش و تنبیه، او را راهنمایی می کنند و محیطی مساعد و مناسب پرورش استعدادها و خلاقیت کودکان فراهم می آورند.

شیوه

فرزندان نمی دهند و آن ها را برای ادامه تحصیل تشویق نمی کنند. فرزندانشان این گروه، بیشتر کسانی هستند که تحصیلات ابتدایی و راهنمایی دارند. شیوه های تربیتی یا فرزند پروری آسان گیر، بر رشد شناختی و خلاقیت کودکان تأثیر منفی دارد. بچه های این طبقه، صفاتی چون ناپختگی و گرفتن تصمیمات آنی، سرکشی عزت نفس پایین و وابستگی به بزرگسالان دارند.

بنابراین می توان گفت، بسیاری از رفتارها و ویژگی های والدین، از طریق همان شیوه های فرزند پروری به فرزندان منتقل می شوند. در این راستا، هر چه والدین کوشش کنند، محیطی مناسب و امن برای فرزندان ایجاد کنند و کودکان راحتی، امنیت روانی و پذیرش از جانب والدین خود را احساس کنند، با اطمینان و امنیت خاطر بیشتری به رفتارهای خلاقانه می پردازند و در جهت داشتن زندگی موفق گام بر می دارند.

والدین باید خود را در پرورش و تربیت استعداد کودک درگیر کنند، به سؤالات آن ها با صبر و حوصله و اشتیاق فراوان پاسخ دهند و محیطی غنی برای یادگیری و خلاقیت آن ها فراهم آورند. برای مثال، اگر از کودک بخواهیم چند قطره رنگ داخل کاغذی تاشده بریزد و سپس لای کاغذ را باز کند و رنگ های پخش شده روی کاغذ را به اشکال مشابه تشبیه کند، با این عمل ساده، ذهن کودک را فعال می سازیم و به او می آموزیم که چگونه بین افکار و واقعیات، ارتباط برقرار کند.

خانواده اولین پایه گذار شخصیت و پرورش استعداد کودکان است. بنابراین، اعضای آن باید آگاهی خود را در زمینه های مورد نیاز بالا ببرند تا بتوانند، کودکانی با اعتماد به نفس، آماده و تشنه یادگیری تربیت کنند و بجاست، معلمان نیز در زمینه های تربیت کودکان از جمله: چگونگی برخورد با کودکان، توجه به نیازها و استعدادها، متفاوت کودکان، استفاده از انواع روش های تدریس برای پرورش خلاقیت و حس کنجکاوی آن ها، آموزش تفکر انتقادی، مشارکت جمعی دانش آموزان در تحقیقات، ارتباط معلم و والدین با یکدیگر و... بالا ببرند.

در این راستا والدین نیز باید بدانند، هر کودک با کودک دیگر متفاوت است و احساس، استعداد و رفتار متفاوت و ویژه خود را دارد. این موجودات پاک و حساس نیاز دارند که طی مراحل رشد، از احساس شادی، امنیت و سلامتی برخوردار باشند

کودکان این خانواده ها، به دلیل آن که مکرراً تنبیه و تهدید می شوند، استقلال و فردیت شان تشویق نمی شود، دارای صفاتی مانند: تمایل به گوشه گیری، غمگینی، عزت نفس پایین، استرس، فقدان کنجکاوی هوشی و خصومت با دیگران هستند و کودکانی متکی و وابسته، و فاقد خودمختاری، کنجکاوی و خلاقیت بار می آیند.

شیوه آسان گیر

والدینی که شیوه فرزند پروری آسان گیر را انتخاب می کنند، تمایل دارند آزادی بیشتری به فرزندان خود بدهند و آن ها را کمتر کنترل، راهنمایی و تنبیه می کنند. این والدین، نسبت به فرزندان خود بی تفاوت اند و زمان کمتری را با آن ها سپری می کنند. مثلاً این دسته از والدین، چندان اهمیتی به تحصیل

مکت:

وقفه یا مکت بایستی به عنوان فرصتی برای کسب مجدد تسلط و کنترل خود توسط کودک، به کار گرفته شوند نه به عنوان فرصتی برای تربیت مجدد توسط بزرگسالان. مثلاً برای تمرکز حواس و پیشگیری از حواس پرتی کودک،

می توان یک فاصله زمانی کوتاه از وی خواست که رو بروی دیوار بنشیند، بایستی توجه داشت که برای ثمر بخشی هر چه بیشتر وقفه ها رعایت تناسب و امساک در اجرای این وضعیت توسط بزرگسالان ضروری است.

علایم سلامت روان در کودکان:

- دوستانی دارد و با سایر کودکان کنار می آید.
- می تواند تمرکز حواس داشته باشد و توجه اش را روی موضوعی جهت دهد.
- الگوهای نسبتاً ثابتی در تغذیه و خواب خود دارد.

- علاقه و پیشرفت منطقی (با توجه به توانایی های خود) در مدرسه نشان می دهد.

- بیشتر اوقات از جنبه های مختلف زندگی خود نظیر: خانواده، دوستان، مدرسه، ظاهر فیزیکی خود و... احساس رضایت می نماید.

- از شکست ها و ناسازگاری های کوچک بیش از اندازه مضطرب یا عصبانی نمی شود.

- به سایرین احترام می گذارد.
- با انرژی است و در طول روز این انرژی را حفظ می کند.

- سرگرمی ها و تفریحات مختلف دارد.

امید است با آشنایی بیشتر والدین و مربیان در این زمینه و ارج نهادن به مسایل آموزشی زیر بنایی، بتوانیم فرزندان شاد، پرامید، خلاق و متفکر پرورش دهیم.

منابع:

- رشد مشاور مدرسه
And adolescent's mental health. - Children

ترجمه: سودابه، ملک پور. <http://www.mums.ac.ir>

بدهید، محدودیت هایی را بسته به سن و موقعیت برای او تعیین کنید، سعی کنید به آنها القا کنید که علاقمندید آنها خود ناظم خود باشند. تنبیه فیزیکی و حتی کلامی می تواند برای کودک مضر بوده و منجر به تنزل عزت نفس در وی شود.

عدم انتقال استرس های ناشی از محل کار به **خانه و خانواده:**

وقتی که والدین در محیط کار با انواع استرس روبرو باشند ممکن است این استرس به زندگی خانوادگی آنها انتقال یابد و نهایتاً آنها بیشتر مستعد بحث و مجادله با فرزندان خود بوده و کمتر قادر به تحمل رفتارهای نامناسب از طرف آنها باشند. این مسئله ممکن است اثر سوئی بر روی عزت نفس کودک داشته باشد. ضروری است که نسبت به شناسایی عوامل استرس زا در مورد خود اقدام نموده و به نیازهای بهداشت روان خود توجه کنیم.

عدم پرورش افراطی فرزندان:

این سبک فرزند پروری شامل ثبت نام کودک در تعداد زیادی از فعالیت های فوق برنامه، آموزشی، ورزشی و مؤسسات اجتماعی است. کودکان نیاز به زمان و فضای برای خلاقیت، فکر کردن و کشف اشیا توسط خود دارند. فرزندپروری افراطی ممکن است به اعتماد بنفس کودک آسیب برساند، احتمالاً باعث ایجاد و گسترش افسردگی و سوء مصرف مواد شود.

برای ایجاد و برقراری نظم و انضباط به شیوه های ذیل توجه نمایید:

انتقاد سازنده:

به جای سرزنش کودک به او بگویید که چه نیازهایی ضرورت اجرا دارند. روی عمل یا رفتار متمرکز شوید. به عنوان مثال به جای گفتن «تو باز شلوغ کاری کردی؟ اسباب بازی هایت را همه جا ولو کرده ای» تمرین کنید و بگویید «این اتاق آشفته است می خواهی آن را مرتب کنی؟» راهنمایی مجدد:

به فرزندان کمک کنید تا هر رفتار ناخواسته را با یک رفتار قابل قبول جایگزین نمایند. به عنوان مثال اگر فرزند شما در داخل اتاق توپ بازی می کند و آنرا به اطراف پرت می کند، با او به داخل حیاط بروید و توپ بازی کنید.

تا یاد بگیرند، چگونه از خود مراقبت و در جهت کشف و پرورش استعداد خود حرکت کنند.

بنابراین، شناخت کودک، آشنایی با چگونگی برخورد کردن با او، همراه با رفتارها، قوانین مشخص و واضح، مشارکت و تبادل نظر و توجه به کنجکاوی او، خود ضمن پرورش و رشد خلاقیت در کودک است. در اینجا لازم است به شرح روش های مثبت فرزند پروری بپردازیم.

روش های مثبت فرزند پروری

در سراسر دوران زندگی، ارتقای بهداشت روانی کودکان و نوجوانان نقش مهمی دارد. افزایش فشارهای روزمره زندگی بر خانواده ها، تطبیق سبک مثبت فرزند پروری را برای آنها به صورت چالش بزرگی مطرح نموده است. در نوشته ذیل نمونه هایی از تکنیک های فرزندپروری مثبت ارائه می گردد:

بهبود مهارت های اجتماعی در فرزندان:

بهترین عامل پیش بینی کننده عملکرد سالم دوران بزرگسالی، میزان صلاحیت اجتماعی کودکان است. صلاحیت اجتماعی یعنی کودک بتواند با دیگران کنار بیاید و با آنها با مسالمت زندگی کند. صلاحیت اجتماعی و عزت نفس در افراد با یکدیگر ارتباط مستقیم دارند. این موارد شامل همانندسازی، آموزش مهارت ها و رفتارهای اجتماعی به کودکان و به کارگیری این آموزش ها در گسترش تعاملات اجتماعی مثبت با دیگران می باشد.

اختصاص فرصتی برای مکالمه با فرزندان:

انباشت احساسات در درون کودک می تواند موجب طغیان های خلقی، نوسانات یا حتی رفتارهای قلدرانه شود. کودکان را تشویق کنید که کاملاً آزادانه درباره احساساتش با شما صحبت کنند. به او تفهیم کنید که یک روش سالم برای بیان خشم، ترس، اندوه یا درد، صحبت کردن درباره این احساسات است. تلاش کنید کودکان عواطف خود را به صورت کلامی ابراز نمایند و خود نیز به عنوان یک الگو، درباره احساساتتان با او صحبت کنید.

تشویق در انجام امور:

پاداش و تشویق کودکان به خاطر یک رفتار خوب و مناسب بسیار مهمتر از آن است که به انتقاد از بخشی از رفتار که ممکن است ناپخته به نظر برسد، بپردازیم. به عنوان مثال اگر کودک شما اتاقش را مرتب نمود اما توده عظیمی از اسباب بازی هایش را در گوشه اتاق باقی گذاشته، به جای اینکه او را برای این غفلت مورد سرزنش قرار دهید، «بگویید چقدر خوب اتاق را تمیز و مرتب نموده ای.»

به جای تنبیه به برقراری نظم و

انضباط اصرار نمایید:

نظم عبارت است از ارایه رفتاری قابل قبول که موجب یادگیری اتخاذ تصمیمات عاقلانه توسط فرد می گردد. به کودکان برای رفتار خوب پاداش